

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ОЦІНЮВАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

У статті розглядаються методичні прийоми визначення системи узагальнюючої оцінки життєдіяльності території. Запропоновано методу аналізу рівня виробничого потенціалу, яка дасть можливість виявлення резервів формування та нарощення виробничого потенціалу та формування стратегічного курсу використання виробничого потенціалу регіону.

The methodical receptions of decision of the system summarizing of estimation of vital functions of territory are examined in the article. The method of analysis of level of production potential is offered, which will enable exposure of backlogs of forming and increase of production potential and forming of strategic course of the use of production potential of region.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Трансформація економіки України супроводжується форсованою експлуатацією природно-ресурсного потенціалу, порушенням екологічних систем внаслідок антропогенного впливу на навколишнє середовище. Загострення екологічних питань актуалізує проблему соціально-економічного розвитку і потребує вивчення регіональних економічних проблем з позиції сталості у довгостроковому періоді часу. Економічне зростання при цьому є визначальним показником сталого розвитку економіки. Зростання базується на збалансованій структурній перебудові економіки, рівноважному природокористуванні, соціальному прогресі, удосконаленні інституту раціоналізації всієї еколого-виробничої системи.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Такі класики економічної науки як А. Сміт, Д. Рікардо, Д.-М. Кейнс не надавали значення екологічним обмеженням соціально-економічного розвитку, так як тогочасний розподіл сфер впливу не ставив перед собою питання раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища. Починаючи з 70-х років ХХ століття різке загострення екологічних проблем поставило перед людством завдання осмислення основних тенденцій еколого-економічного розвитку і розробки принципово нових концепцій розвитку. Розпочалась плідна робота світової спільноти над проблемами екологізації. Слід відмітити найбільш вдалу доповідь Римського клубу – роботу групи Медуза «Межі росту»(1972 р.). В її основі лежало твердження про те, що внаслідок вичерпання природних ресурсів, росту забруднення довкілля, до середини ХХІ століття може відбутись світова катастрофа.

Доповідь міжнародної комісії «Наше спільне майбутнє» (1987р.) під керівництвом Г.Х. Брунтланда має значний вплив на формування концепцій екологічного розвитку з урахуванням екологічних обмежень. В ній були представлені конкретні довгострокові стратегії розвитку в галузі охорони навколишнього середовища, які б дозволили забезпечити сталий розвиток світової економіки на довгостроковий період.

Програма «Порядок денний на ХХІ століття» в Ріо-де-Жанейро, яка була прийнята представниками 170-ти країнами під час конференції ООН по питанням навколишнього середовища і розвитку є глобальною програмою економічного і соціального розвитку людства. «Сталий розвиток» має стати основою формування нового типу еколого-економічного розвитку. Існують різні тлумачення категорії сталого розвитку, які відображають окремі аспекти цього процесу:

- розвиток, який не перекладає додаткові витрати на наступні покоління;
- розвиток, який забезпечує постійне просте чи розширене відтворення виробничого потенціалу на перспективу;

- сталість темпів економічного росту, при якому рівень тиску на навколишнє середовище компенсувався б темпами самовідтворення його якостей.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значні теоретичні напрацювання, залишається відкритою проблема методичних прийомів визначення системи узагальнюючої оцінки життєдіяльності території.

Мета статті. З урахуванням значних теоретичних напрацювань зарубіжних та вітчизняних вчених розробити механічний підхід формування сталого розвитку регіону. А саме забезпечення якісних та кількісних характеристик розвитку виробництва шляхом найбільш раціонального використання всіх видів ресурсів для задоволення потреб споживачів та при найменшій шкоді навколишньому середовищу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наявним є те, що індустріальне суспільство, засноване на споживанні не поновлювальних природних ресурсів, поступово стає нежиттєздатним. Альтернативним є сталий розвиток території, що відповідає вимогам сьогодення та зберігає потенціал життєдіяльності для майбутнього покоління. Варто зазначити, що поняття «сталій розвиток» не обмежується екологічною складовою. До нього слід віднести фактори структурних змін, соціально-політичну стабільність в суспільстві, науково-технічний прогрес. Основна складність переходу до сталого розвитку регіону – це докорінна переорієнтація населення на нові, незвичні орієнтири, відмова від нинішніх стереотипів мислення, які ще недавно вважались загальноприйнятними.

В умовах командно-адміністративної системи поглиблений та обов'язковий аналіз здійснювався виключно на рівні підприємств та галузей, комплексного ж аналізу функціонування регіональних виробничих систем не проводилось. Аналіз розвитку територій зводився до оперативного звіту виконання чи недовиконання директивних планових завдань, що стояли перед галузями економіки регіону.

Сьогодні, в умовах ринкової економіки, важливого значення набуває дослідження функціонування регіону. А саме, перехід від директивних підходів у оцінках до визначення сталого еколого-виробничого розвитку регіону, на основі визначення його ресурсної забезпеченості та визначення екологічної ситуації. Тому вважаємо доцільним проведення комплексного дослідження економічного, соціального та екологічного розвитку регіону за певний період з метою виявлення і підбору стратегічних шляхів підвищення ефективності діяльності еколого-виробничої системи регіону.

Необхідно зазначити, що головним завданням регіонального аналізу є визначення резервів розвитку, попередження негативних явищ в діяльності регіону, раціоналізація управління регіоном та прогнозування тенденцій його функціонування на основі отримання достовірної та системної інформації, яка у подальшому стане підґрунтям до вибору оптимального стратегічного курсу еколого-виробничого спрямування регіону.

Отже, для вирішення основних напрямів регіонального розвитку, необхідно уточнення методичних прийомів визначення системи узагальнюючої оцінки життєдіяльності території. На сьогоднішній день не існує загальноприйнятих методик аналізу дослідження формування потенціалу регіонів. Низка економістів пропонують свої методи оцінювання діяльності регіону. Пропонуємо деякі методи, які досліджують ефективність функціонування регіону. Аналіз та оцінка потенціалу регіону дає можливість виявити слабкі сторони функціонування кожного з досліджуваних секторів економіки (табл.1).

Забезпечення сталого розвитку регіону на наш погляд залежить від ефективності виробничого потенціалу регіону. Під поняттям «виробничий потенціал» можна виділити низку елементів, які включає в себе виробничий потенціал регіону: це основні виробничі фонди, трудовий виробничий потенціал, матеріальні і природні ресурси (рис.1).

Як визначає С.О.Іщук, виробничий потенціал господарської системи – це сукупність ресурсів, які перебувають в її розпорядженні з метою відтворювальної діяльності території. [1,с.49] Елементами виробничого потенціалу є виробничий ресурс, який стає складовою виробничого процесу.

Таблиця 1

Методики дослідження функціонування регіонів

№	Метод оцінювання	Напрямки оцінювання	Автор
1.	Система регіональної діагностики	Діагностика: природно-ресурсного потенціалу, розселення, демографічного стану, ринку праці, економічного рівня розвитку регіону, динамічних якостей регіону, галузей промисловості, екологічну.	Гладкий Ю.Б [2,с.297]
2.	Три основних підходи	1. Виділення головного індикатора і регулювання значень інших суттєвих індикаторів у вигляді обмежених умов. 2. Багатоцільова оптимізація по декількох індикаторах як процедура досягнення найкращого стану соціально-економічного розвитку із врахуванням компромісу між цільовими індикаторами. 3. Побудова інтегрованих (зведених) соціально-економічних індикаторів	Гранберг А.Г. [3,с.243]
3.	Система оцінок об'єднаних в п'ять груп	Група 1- Рівень життя. Група 2- Промисловий та фінансовий розвиток регіону. Група 3 – Сільськогосподарський потенціал регіону. Група 4 - Рівень соціального добробуту Група 5 – Екологічна ситуація в регіоні	Куперштох В.Л. [4,с.3]
4.	Оцінка показників	Оцінка демографічного, пропорційного і комплексного розвитку господарства, оцінка внеску господарства області у розвиток народногосподарського комплексу країни, оцінка міри підвищення рівня життя населення області, інтегральна оцінка рівня комплексного економічного і соціального розвитку області та оцінка впливу комплексного розвитку на формування фінансових ресурсів регіону.	Сало І.В., Єпіфанова А.О. [5,с.56]
5.	Три великі групи показників	1 група – стан навколишнього середовища 2 група – населення 3 група – господарство території.	Севасьянов Л.І. [6,с.44-58]
6.	Система чинників	1.Геополітичні, природно-ресурсні та соціальні передумови соціально-економічного розвитку регіону. 2.стратегічна оцінка розвитку економічної бази регіону. 3. Екологічна складова соціально-економічного розвитку регіону. 4. Інтегральна оцінка рівня розвитку СЕЕ системи регіону.	Герасимчук З.В., Вахович І.М. [7,с.41]
7.	Ієрархічна схема	Верхній щабель – узагальнюючий інтегральний індекс економічного розвитку регіону. Другий щабель – групові інтегральні індекси шести аспектів життєдіяльності регіону. Третій щабель – часткові інтегральні індекси, що характеризують його певні аспекти	Уманець Т.В. [8,с.61]

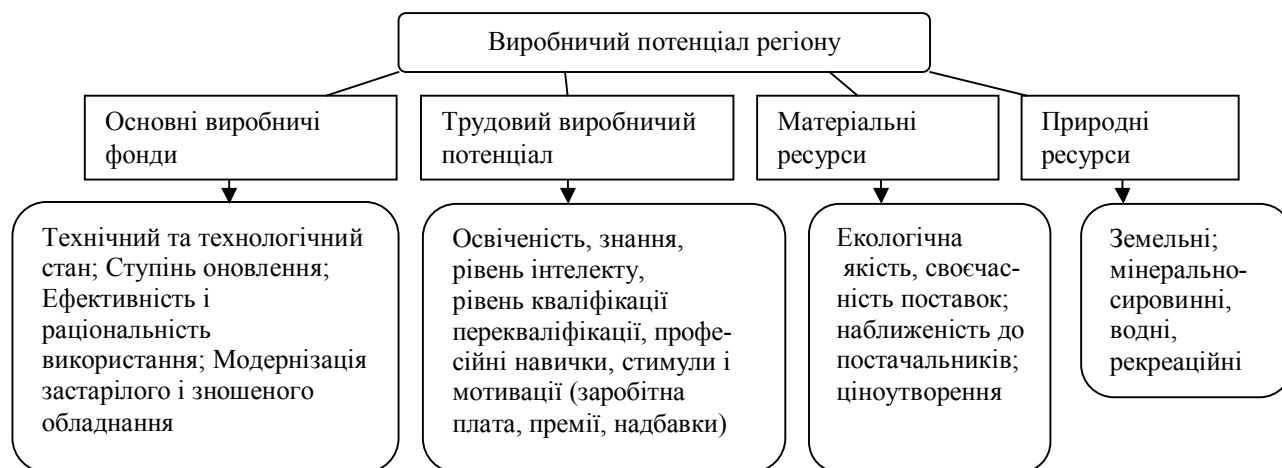

Рис. 1. Структура виробничого потенціалу регіону

Деякі науковці ототожнюють виробничий потенціал з виробничою потужністю, пропонують в основу методики розрахунку виробничого потенціалу регіону покласти методи, що використовуються при обчисленні величини виробничої потужності підприємства. А саме визначення максимально можливого річного випуску продукції в заданій номенклатурі і асортименті при встановленому режимі роботи та на певному технологічному процесі, а сама величина виробничого потенціалу регіону визначатиметься як сума виробничих потенціалів підприємств, що знаходяться в регіоні. Недоліком даного підходу слід відзначити те, що він не дає змоги врахувати ресурсної забезпеченості регіону, від кількості і якості яких залежить шляхи формування та нарощення виробничого потенціалу.

В.Н. Авдесенко і В.А. Котлов вважають, що найбільш прийнятним і універсальним вимірником потенціалу є його ціна і вартість та пропонують загальну величину виробничого потенціалу розрахувати як суму вартості основних фондів, промислово-виробничого персоналу, енергетичних ресурсів, виробничих технологій та інформації [9, с.112]. Недоліком даного підходу є те, що у випадку інфляційних процесів в державі недоцільно визначати рівень виробничого потенціалу регіону у вартісних одиницях виміру. Проаналізувавши підходи різних вчених до визначення виробничого потенціалу, варто зазначити, що вони є досить складними та об'ємними. Це пов'язано перш за все через труднощі оцінки параметрів, що застосовуються при визначенні рівня виробничого потенціалу регіону, оскільки вони виражаються або у великій їх кількості або у не співставності одиниць виміру.

Ми пропонуємо визначити методику аналізу рівня виробничого потенціалу (рис.2), зосереджуючи основну увагу на таких важливих аспектах як:

- максимальна сукупність ресурсів, які необхідні для формування та нарощення виробничого потенціалу регіону;

- якісна характеристика складових потенціалу, тобто його відтворювального процесу.

Оцінка та аналіз виробничого потенціалу регіону проводиться з використанням двох методів: індексного та дискримінантного. При індексному методі розрахунку виробничого потенціалу регіону, доцільно застосовувати такі показники як індекс ресурсної забезпеченості та індекс використання виробничої потужності. При дискримінантному методі розрахунку використовуємо дискримінантну функцію – лінійну комбінацію певної множини ознак, які називаються класифікаційними і на основі яких ідентифікуються класи.

Висновки і перспективи подальших розробок. Запропонована методика аналізу і оцінки виробничого потенціалу дозволить вирішити завдання сталого розвитку регіону. Результати запропонованої методики дозволять:

- виявити резерви формування та нарощення виробничого потенціалу;
- виявлення потреб у проведенні докорінної структурної перебудови виробничого потенціалу регіону;
- розробити та сформулювати стратегічний курс формування та нарощення виробничого потенціалу регіону.

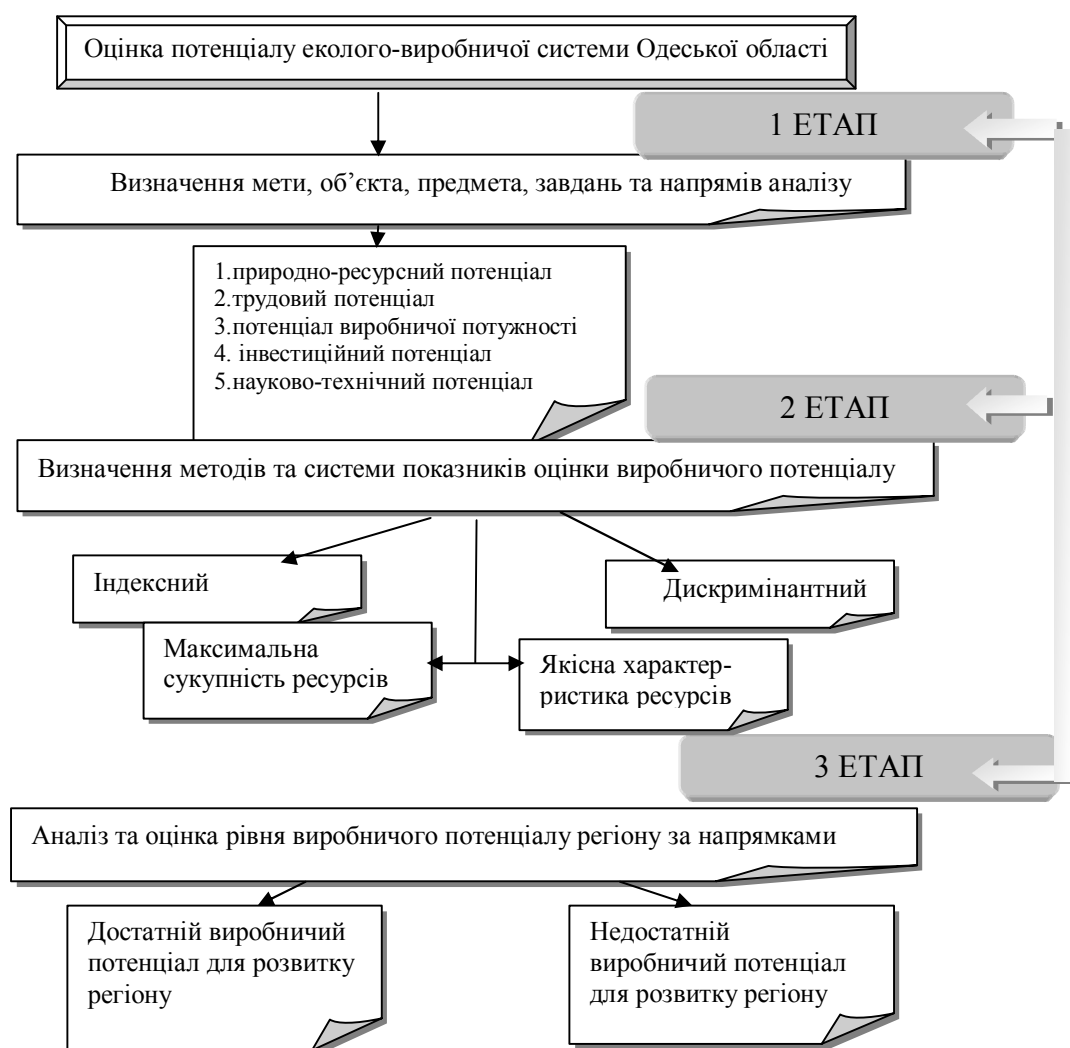

Рис.2. Формування еколого-виробничого потенціалу регіону

Література

1. Іщук С.О. Концептуальні засади формування та розвитку виробничого потенціалу промислових підприємств // Регіональна економіка. – 2005. – №3. – С. 48-56.
2. Гладкий Ю.Б., Чистобаев А.И. Основы региональной политики: Учебник. – Санкт-Петербург., Изд-во Михайлова В.А., 1998. – 328 с.
3. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики. Высшая школа экономики. – М.: 2006, – 492 с.
4. Куперштох В.Л. Методические основы выделения депрессивных и отсталых регионов // Регион: экономика и социология. – 1996. – №2. – С. 3-33.
5. Сало І.В., Спіфанова А.О. Регіональна економіка. – К.: Наукова думка, 2000. – 248 с.
6. Севастьянов Л.И. Индикаторы социально-экономического развития регионов: методические подходы к разработке // Регион: экономика и социология. – 2004. – №4. – С. 15-24.
7. Герасимчук З.В., Вахович І.М. Організаційно-економічний механізм формування та стратегії розвитку регіону: Монографія. – Луцьк: ЛДТУ, 2002. – 248 с.
8. Уманець Т.В. Регіональний економічний розвиток України: теоретичні основи управління, інтегральна оцінка, діагностика: Монографія. – Донецьк: ВІК, 2007. – 340 с.
9. Авдеенко В.Н., Котлов В.А. Производственный потенциал промышленного предприятия. – М.: Экономика, 1980. – 240 с.